Nekünk katasztrófa kell!

Gyakran figyeljük kellemes borzongással a távoli országok, egzotikus tájak természeti csapásairól, környezeti katasztrófáiról szóló tudósításokat, bizonyára azért, mert talán tudat alatt annak örülünk, hogy ez nem velünk és szeretteinkkel, vagy ismerőseinkkel történik. Egy idő után hajlamosak vagyunk – legalábbis tudat alatt – azt feltételezni, hogy velünk, környezetünkkel, itt a közelben nem is fordulhatnak elő hasonló tragikus események. Aztán jön egy kis földrengés, árvíz, tornádó – erről azt sem tudtuk micsoda, amíg a Széchenyi teret le nem tarolta a fél város cseréptetőivel együtt. Ilyenkor kissé meglepődve szembesülünk azzal a ténnyel, hogy lám, nálunk is lehet baj. De aztán hamar megnyugszunk: szerencsére nem halt meg senki, mindenki segít, a kormány is, a károkat, amennyire lehet, helyreállítják, minden rendben van, az élet megy tovább.

Eleinte úgy tűnt, ebbe a sorba valahogy nem illik bele az, ami a Tiszával történt. Már az első percektől arról beszéltek a szakértők, hogy a teljes pusztulás sem elképzelhetetlen, a folyó élővilágát egyáltalán nem lehet majd helyreállítani. Esetleg évtizedek múlva, valahogy, de a Tisza akkor sem lesz a régi. Először találtuk szembe magunkat egy valódi környezeti katasztrófa igazi arcával, azzal, amelyet eddig csak Spektrum TV-n volt alkalmunk tanulmányozni. Egy ország számára lett egy csapásra világos, hogy mit jelent az a fogalom: élővíz. Még számunkra is, akik pedig valamivel többet tudtunk erről, hiszen itt élünk a vízpart közelében. Szemünk láttára pusztultak a halak, sokan arra gondoltunk, hogy ebből a vízből néhány évtizede még inni lehetett.

Aztán olvasom, hogy a katasztrófa utáni első vizsgálatok szerint nincs teljes pusztulás, a hidrobiológusok kérész-lárvákat, planktonokat találtak a vízben. A Tisza-tó sem szennyeződött, a megvalósítása óta jogosan vitatott, és oly sokat szidott víztároló megőrizte élővilágát, és most a folyó újra élesztésének bázisa lehet, hasonlóan egyes, ugyancsak megmenekült régi holtágakhoz. Egyik szemem sír a másik meg nevet. Mostantól kezdve mindenki reménykedni kezd, mostantól kezdve az a szenzáció, ha az élet újabb jeleit találják a vízben. Mindenki ezért drukkol majd, mindenki segíteni fog, a kormány is, sőt, nemzetközi összefogás várható, számlaszámok lesznek, ahova adományokat, 1 %-okat lehet átutalni lelkiismeretünk megnyugtatására. A végén a vétkesek még kártérítést is fognak majd fizetni, mert Románia sem akarja elszalasztani az uniós tagság lehetőségét ilyen jelentéktelen ügy miatt. (Persze kijelentik, hogy a dolgot szokás szerint eltúloztuk, mint mindig.) Ismét megnyugszunk, minden rendben lesz, az élet megy tovább. Kicsit megijedtünk, de a helyzet első látásra rosszabbnak tűnt, lám-lám, nem kell mindig, mindjárt a legrosszabbra gondolni. Persze, ezt is a média fújta fel, mert ha nincs szenzáció, csinálni kell.

Vajon mekkora katasztrófa kellene ahhoz, hogy fel rázzon bennünket és valóban rádöbbenjünk, milyen veszélyek között élünk? Ha a szándékosság lehetőségét kizárjuk, akkor is elegendő egy kis figyelmetlenség, egy csekély emberi mulasztás, nemtörődömség ahhoz, hogy ne csak pár száz tonna hal, de akár emberek ezrei is veszélybe kerüljenek. Nem bízhatjuk magunkat mindig a szerencsére, mert lehetnek olyan események, amelyek véglegesek és visszavonhatatlanok, és nem segíthet sem a nemzetközi összefogás, sem a kormány, sem semmilyen számlaszám.

És egyáltalán nem ez a legnagyobb probléma. A nagy katasztrófák, látványos mérgezések sokkal kisebb veszélyt jelentenek, mint a sokkal lassúbb, szinte észrevétlen környezeti változások, melyeket mindennapi apró szennyezéseink okoznak. Az eldobott hulladék, amelyről azt hisszük, hogy majd valaki összeszedi helyettünk, de tévedünk, mert ott marad. A családi házak derítő aknáinak szennyvize, amelyről azt hisszük, hogy elszivárog, de tévedünk, mert ott marad a kertünk, a házunk alatt. Az évtizedek óta szinte tisztítatlanul a Tiszába engedett szennyvíz, amelyről azt hisszük, elfolyik és minket már nem fenyeget. De ugyanezt hiszik azok is, akiknek a szennyvize miatt Szegeden nemhogy inni nem lehet a folyóból, de évtizede már a fürdés sem ajánlatos. Pedig az elmúlt napokban velünk együtt ők is gyászolták a Tiszát.

Komolyan kellene vennünk azokat a jelzéseket, amelyek már régóta nyilvánvalóvá tették: a környezetvédelmi problémák alapjaiban fenyegetik társadalmunk jövőjét. Sem a kormány, sem az állampolgár nem teheti meg, hogy egyébként méltányolható indokokra és kifogásokra – nehéz gazdasági helyzet, szociális körülmények – hivatkozva tétlenül nézze végig saját környezete, országa elszennyezését. A fejlett országok példája bizonyítja, hogy ha erőfeszítések árán is, de lehetséges a kedvezőtlen folyamatok megfordítása.

Ha nem is egy-két nap alatt, de egy évtized alatt rendbe tehetjük közös dolgainkat. Ehhez persze szemléletváltásra van szükség a társadalom minden szintjén, a nagypolitikától az önkormányzatokon keresztül egészen az állampolgárokig. Ha az uniós tagság kapcsán ez a folyamat a környező országokban is megkezdődik, akkor egyre kisebb lesz az esélye, hogy legkedvesebb folyónk, városunk élő főutcája újra életveszélybe kerüljön.

Szabó Ferenc

Zöld Zóna

A DÉLMAGYARORSZÁG KFT. KÖRNYEZETVÉDELMI MELLÉKLETE

A Tisza „immunrendszerét" kell erősíteni

A sérülékeny folyó

Dr. Gallé László: Az ökológus a tiszai táj egészéért aggódik. *(Fotó: Schmidt Andrea)*

Gallé László ökológus professzorral majd két óra alatt sikerült negyven percet beszélgetni. Egyfolytában csöngött a telefonja, hiszen a „hangyász" tudós az egyik legavatottabb szakértője a cianidszennyezésnek is. A Tisza szerelmese és kutatója szerint a tragédia fontos tanulsága, hogy nemcsak akkor kell törődni a folyóval, amikor katasztrófa történik.

– Amikor Szegedre ért a szennyezés, azonnal kimentem a vízpartra. Mellbe vágott a cianid ismerős szaga – mi ugyanis ebbe gyűjtjük a rovarokat – meséli *Gallé László,* a Szegedi Tudományegyetem Ökológia Tanszékének vezetője, a Tisza szerelmese és kutatója. – Az is feltűnő volt, hogy máskor a halak, ha ember toppan a partra, azonnal elúsznak, most pedig mintha segítségért jöttek volna hozzánk – folytatja az ökológus. – Az emberi reakciók sokfélék voltak: volt, aki őszintén siratta folyót és felajánlotta nekünk a segítségét. Mások viszont anyagi vagy politikai hasznot próbáltak húzni a dologból. Vad ötletekben sem volt hiány; a vas-szulfáttal történő semlegesítéstől az állatok helikopterről történő bedobálásáig. Ezek inkább egy sci-fi író tollára való, mintsem szakértőhöz méltó gondolatok – mondja Gallé László. – Az ökológus reakciója inkább a mélyebb aggodalom: nemcsak a halakért, hanem a Tisza és környéke életközösségeiért. Hiszen a Tisza nem pusztán víztest, hanem táj, melyhez part, hullámtér, ártér tartozik. Ha a folyót károsodás éri, az hatással lehet e területek életközösségeire is – hangsúlyozza a tanszékvezető. – Hiszen a tiszai halakat madarak, vidrák fogyasztják, ezen kívül a folyó közelében sokféle kisemlős és gerinctelen állat él. Reméljük, hogy ezek az élőlények nem közvetítik jelentős mértékben a káros anyagokat a szárazföld felé.

Az ökológus a sajtóval ellentétben nem szívesen beszél a biológiai egyensúly felbomlásáról a szennyeződés kapcsán, mert – mint mondja – ez egy üres, nemigen értelmezhető fogalom. A Tisza olyan életközösség, melyen hatalmas tömegű anyag, a víz áramlik át, és folyamatosan érik a legkülönbözőbb hatások, ezért még az alapállapotot is nehéz meghatározni, nemhogy a változást. – Persze, éppen ezért ez a terület jó „terep" azoknak, akik hozzáértés nélkül akarnak szakértőként véleményt mondani – véli Gallé László.

– A cianiddal szennyezett víz már levonult, ám ezzel a dolognak nincs vége. Igen fontos kérdés, hogy mi történt a folyó alján, az iszapban található életközösséggel, az úgynevezett bantosszal. Ennek jelentősége azért nagy, mert a bantikus élőlények bontják le a víztestből származó, elhalt és lesüllyedt maradványokat, biztosítva ezzel a víz tisztulását. Ezen az életközösségen alapul a táplálkozási hálózat is, hiszen ezek az élőlények szolgálnak táplálékul bizonyos halaknak, amelyeket azután a ragadozó halak és madarak fogyasztanak el. A táplálkozási láncot úgy kell elképzelni, mint egy hosszú sort, ahol a lánc elején bekövetkező apróbb változások a vége felé haladva felerősödnek. Minél hosszabb a lánc, annál instabilabb, annál könnyebben szakad le a vége. Nem véletlen, hogy a világban éppen a táplálkozási hálózat csúcsán található ragadozók vannak a legnagyobb veszélyben. Ezt kell figyelembe venni akkor, amikor a tiszai szennyezés hatásait elemezzük – mondja Gallé László. És hozzáteszi, hogy a táplálkozási hálózat elemzése egyébként is meglehetősen nehéz feladat; a világon eddig mindössze 150 ilyen rendszert írtak le részletesen. A tiszai táplálkozási hálózatról és az élőlények közötti egyéb kapcsolatokról a több évtizedes kutatás eredményeképpen nagyon sok adat, gazdag irodalom áll rendelkezésre, ám ezeket összegezni, elemezni kellene ahhoz, hogy többé-kevésbé biztosat lehessen mondani a folyó alapállapotáról. Ebből kiindulva lehet azután véleményt alkotni a cianidszennyezés utáni állapotról. – Arra nem lehet biztosan számítani, hogy a Tisza más szakaszairól vagy a holtágakból, mellékfolyókból tökéletesen visszatér az eredeti életközösség. Hiszen a Tisza egyes szakaszainak is különböző az élővilága, hát még a mellékfolyóké és a tó jellegű holtágaké! Gallé László szerint azonban addig nem lenne szabad „belenyúlni" a rendszerbe, vagyis elkezdeni az élővilág visszatelepítését a folyóba, amíg részletesen nem vizsgálják a várható folyamatokat.

A tanszékvezető azt is elmondja: a Tiszával kapcsolatos kutatásokat, a szisztematikus tudományos munkát hátráltatja, hogy Szegeden rendkívül kevés, a tanszéken pedig egyáltalán nincs hidrobiológus. Ez az oka annak, hogy csupa „szárazföldi ember", hangyász, madarász foglalkozik a folyóval és a történtekkel. – Remélem, a mostani tragikus eset felhívja a figyelmet az ökológia, mint tudomány és alkalmazásai: a környezet- és természetvédelem fontosságára. Nem vagyok naiv, tudom, hogy minden csoda három napig tart. A Kiskunsági Nemzeti Parkban hét évvel ezelőtt pusztító erdőtűzre ma már szinte senki nem emlékszik, a rehabilitáció leállt, az egykori védett növényzet helyén akác vadhajtások nőnek. Szeretném, ha a Tisza sorsa kivétel lenne – mondja Gallé László.

Az ökológus professzor arra is felhívja a figyelmet, hogy a folyó csak akkor tud újra életre kelni, ha jó a vízminősége. Egy újabb szennyeződés katasztrofális hatású lenne. A jövőben, hosszú távon pedig gondolni kell a folyó „immunrendszerének" javítására is annak érdekében, hogy ellenállóbb legyen a káros hatásokkal szemben. Ezt úgy lehet elérni, hogy a Tiszát – amennyire lehetséges – közelítjük egykori, természetes állapotához, hiszen így minden élővíz stabilabb. Természetesen nem arról van szó, hogy állítsuk vissza a folyószabályozás előtti helyzetet, de a gátak magasítása helyett inkább a hullámtereket kellene szélesíteni, meg kellene vizsgálni egyes holtágak visszakapcsolásának lehetőségét, és ami a legfontosabb: nem szabad kivágni, mesterségesen kiirtani sem a folyó, sem a hullámterek természetes élővilágát, és tájidegen növényeket telepíteni a helyükre. – A Tisza megérdemli, hogy felelősséget vállaljunk érte – szögezi le Gallé László.

Keczer Gabriella

Nemzetközi egyeztetések ciánügyben

Munkatársunktól

Több oldalú diplomáciai tárgyalások előzték meg azt annak a közös álláspontnak a kialakítását, mely szerint Magyarország igénye jogos a folyóinkat ért cianidszennyezéssel okozott károk megtérítésére.

A folyóinkat ért szennyezés miatt február 10-én a romániai Nagybányára utazott Pepó Pál környezetvédelmi miniszter, és tárgyalást folytatott Anton Vladdal, a román vízügyi, erdészeti és környezetvédelmi minisztérium államtitkárával. A felek magyar és román szakemberek részvételével több bizottság felállításáról állapodtak meg, melyek feladatául a kárfelmérést, a kárrendezést, valamint a hasonló esetek elkerülését, megelőzését szolgáló monitoring rendszer kidolgozását jelölték meg. Egyetértettek abban, hogy a bizottságok munkájába EU-szakembereket is bevonnak, valamint abban, hogy a kárrendezés a kétoldali és nemzetközi egyezmények alapján történjék. A környezetvédelmi miniszter február 12-én a kárelhárítási munkák koordinálására miniszteri biztost nevezett ki, majd 14-én ismét romániai tárgyalásokat folytatott. A megbeszélések fő célja, hogy a cianidszennyezéshez hasonló környezeti katasztrófákat a jövőben el lehessen kerülni. Jegyzőkönyv aláírására került sor a közös kárfelmérésről, amely biztosítékot jelent a későbbi kárrendezésre vonatkozóan.

Február 16-án Magyarországra érkezett Margot Walström, az EU környezetvédelmi főbiztosa, aki Szolnokon tartott szemlét Pepó Pál miniszterrel, majd Romániába utaztak, és Romica Tomescu román környezetvédelmi miniszter társaságában csütörtökön helyszíni szemlét tartottak a nagybányai Aurul Bányavállalat ülepítőjénél. A látogatás kapcsán a miniszter kijelentette: bizonyossá vált, hogy az Európai Unió segíteni fog és nagyon lényeges dolog, hogy valamennyi nemzetközi szervezet Magyarország mellett áll. Margot Walström EU-főbiztos kijelentette: hamarosan nemzetközi szakemberekből álló munkabizottságot hoznak létre, sürgősen tanulmányozni fogják annak lehetőségét, hogy mennyiben tudják segíteni a katasztrófa felszámolását a különböző európai uniós programok. Határozottan megjegyezte: a ciánszennyezés megengedett határát 800-szorosan lépték át és saját szemével látta annak következményeit. Pepó Pál környezetvédelmi miniszter kijelentette: ha a magyar hatóságok nem léptek volna gyorsan, akkor sokkal nagyobb károk lettek volna. Pepó Pál szólt arról, hogy jó együttműködés alakult ki a román és a magyar hatóságok között. Romica Tomescu román környezetvédelmi miniszter véleménye szerint a kárigény jogos és a károkat annak okozója fogja megfizetni.

A melléklet a Környezetvédelmi Minisztérium támogatásával készült.
Szerkesztette: KECZER GABRIELLA
Szakértő: SZABÓ FERENC környezetvédelmi mérnök